https://doi.org/10.63356/stes.hum.2026.005 УДК 930.85:811.412`373.21

„RECI MI SVOJE IME, JER KO MI KAŽE SVOJE IME ŽIVEĆE”: POJAM IMENA U DREVNOEGIPATSKOJ SOTERIOLOGIJI [1]

Autor: ŁUKASZ BYRSKI (LUKAŠ BIRSKI)
e-mail: lukasz.byrski.uj@gmail.com
Filološki fakultet i Istorijski fakultet Jagelonskog univerziteta

Uvod: Za drevne Egipćane, koncept imena *(rn)* bio je od dubokog značaja i u životu i u zagrobnom životu. Za razliku od modernog zapadnog shvatanja imena kao prvenstveno identifikatora, egipatsko *rn* (ran) je predstavljalo suštinsku komponentu identiteta i postojanja osobe.

Cilj: Ovaj rad ima za cilj da ispita koncept *rn* u drevnoegipatskoj misli, sa posebnim naglaskom na njegovu ulogu u egipatskoj soteriologiji i njegov značaj za lični identitet, preživljavanje nakon smrti i verska verovanja.

Materijal i metode: Studija se zasniva na analizi drevnih egipatskih verskih, pogrebnih i književnih tekstova, interpretiranih u širem kontekstu egipatske religije i kulture. Diskusija se, takođe oslanja na egiptološka istraživanja u vezi sa antropologijom, magijom i teologijom.

Rezultati: Analiza pokazuje da je koncept imena rn prožimao brojne aspekte drevne egipatske civilizacije. Bio je usko povezan sa magijom *(heka)*, egipatskim shvatanjem ljudske ličnosti, konceptom duše, stvaralačkom moći božanskog govora, političkom ideologijom, poslovima kraljevskog dvora, unutrašnjim sukobima i svakodnevnim životom. Ime *rn* imalo je dvostruki karakter: istovremeno je bilo javno i tajno, a pri tom je predstavljalo neodvojivi deo identiteta pojedinca. Očuvanje, poznavanje i prizivanje imena bili su fundamentalni za održavanje postojanja i postizanje večnog života.

Zaključak: Egipatski koncept imena *rn* bio je jedinstvena intelektualna i religiozna konstrukcija koja nema prave paralele među drugim drevnim civilizacijama. Njegova centralna uloga u definisanju identiteta, posredovanju božanske moći i obezbeđivanju posthumnog postojanja pokazuje da ime nije bilo samo oznaka već osnovni preduslov za spasenje i besmrtnost u drevnoegipatskoj religioznoj misli.

Ključne reči: Drevni Egipat; soteriologija; *rn* (ime); egipatska religija; zagrobni život; *heka*; lični identitet

UVOD

U drevnom Egiptu stvoren je jedan od najsofisticiranijih i najsloženijih koncepata antropologije u kojem je u osnovi devet elemenata ili delova ljudskog bića koegzistiralo i bilo odgovorno za određene funkcije. Oni su navedeni u mnogo različitih konfiguracija i redosleda, a neki naučnici navode manje od devet elemenata. Kazimjež Mihalovski skrenuo je pažnju na značaj broja devet u staroegipatskoj kulturi, budući da je broj

1 Učešće na konferenciji „StES 2026” i prezentacija istraživanja omogućeni su finansijskim sredstvima Fondacije studenata i diplomaca Jagielonskog univerziteta „BRATNIAK”.

devet trostruka vrednost broja tri, koji je između ostalog, bio povezan sa trijadama bogova [Michałowski, 1974, str. 105]. Kazimjež Banek i Vjeslav Bator takođe pominju iste elemente u malo drugačijem redosledu, ali ponekad sa ne baš istim tumačenjima njihovih funkcija [Bator, 2012, str. 235]. To su bili: (1) *akh* (*ah*; „sjajni oblik"), (2) *ba* („duša"), (3) *ka* („duhovna ličnost"), (4) *ran* („ime"), (5) *ib* / *hati* („srce"), (6) *sheut* / *khaibut* (šeut / *haibut*; „senka"), (7) *sekhem* (sehem; „moć"), (8) *sahu* („stvarno duhovno telo") i konačno (9) *khat* / *djet* / *sat* (*hat* / *džet* / *sat*; „fizičko telo")[1]. Fransoa Dima sužava ovaj broj na pet: „fizičko telo", *ka*, *ba*, *akh*, „senka", a Andžej Čvek ih deli u dve kategorije: „(fizičko) telo" uključujući *djet* („telo") i „srce", i „duhovni aspekti" kojima ubraja pet elemenata: *ka*, *ba*, *akh*, „senka" i „ime" [Dumas, 1973, str. 208; Ćwiek, 2015, str. 183–187].

U stvarnosti, ka je bila životna energija koja je održavala život u telu. Kada bi telo (*khat*) umrlo, mumija (*sah*) je morala da preuzme kontrolu. Pre nego što se to dogodilo, *ka* se odvojila od *khat* i, nakon izvršenja rituala „Otvaranja usta", mogla je da „naseli" mumiju [Ćwiek, 2008, str. 96–97]. Naravno, mumija je mogla biti oštećena, pa su statue postavljane u posebnu prostoriju u grobnicama kao zamena za telo/mumiju. Štaviše, sama duša se smatrala ličnošću osobe, zadržavajući sve svoje individualne karakteristike nakon što se odvoji od tela [Rachet, 2006, str. 88]. Nakon što bi telo umrlo, pokojnik bi se pojavljivao pred Ozirisovim dvorom, gde bi mu bilo mereno *ib* („srce"), za koje su Egipćani verovali da sadrži razum. Nakon uspešnog završetka procesa, duše *ka* i *ba* su nastojale da se spoje – proces koji je potpomognut ritualom zvanim *sah*, što znači „ono što uzrokuje nastanak *ah*" – u besmrtno svetlosno biće (savršeno duhovno biće) – *ah* (doslovno, „svetleće") [Ćwiek, 2008, str. 97–98; Rachet, 2006, str. 88]. Pa gde se „ime" uklapa u ovaj koncept? Ovaj rad će se baviti ovim pitanjem.

MATERIJAL I METODE

Materijali korišćeni za analizu potiču iz drevnih egipatskih izvora. U ovom radu biće analizirani fragmenti sa „Šabakine stele", Tekstova piramida, Torinskog papirusa br. 1993, Knjige mrtvih, egipatske priče „Dijalog slomljenog čoveka sa njegovom dušom" i Ehnatonove Granične stele S. Oni će biti upoređeni sa informacijama koje su prikupili drugi naučnici. Koristiće se analitička metoda.

REZULTATI I DISKUSIJA

Kanonizacija i idealizam egipatske umetnosti onemogućavaju prepoznavanje figura u reljefima i figurativnim prikazima isključivo na osnovu crta lica ili izgleda. Samo na osnovu imena kojim je slika potpisana može se pouzdano indentifikovati osoba. Fizičke karakteristike su bile manje važne Egipćanima zbog njihove promenljivosti, dok je „ime" trajno dodeljeno osobi. Pogrebna umetnost dobro ilustruje verovanja u vezi sa kultom mrtvih. Samo urezivanjem imena na grobnim predmetima , duše *ka* i *ba* mogle su pronaći svoju „tačku snabdevanja", što je bilo mesto na kojem se prinosila hrana [Wilson, 2004, str. 57–58].

Davanje imena stoga nije imalo samo indentifikacionu svrhu već je predstavljalo i magijski čin. Imenovanje, ili davanje imena „oživljavalo" je nežive predmete, slično stvaranju sveta prema memfitskoj teologiji od strane boga Ptaha, što je zabeleženo na takozvanoj „Šabakinoj steli" oko 710. godine pre nove ere, koji obuhvata tekst nastao najverovatnije tokom Treće dinastije: „Ptah Veliki, koji je srce i jezik Devet Bogova. On se

1 Elementi su ovde navedeni u fiksnom redosledu koji je izabrano prema njihovoj prirodi.

pojavio kao srce i pojavio se kao jezik – oblici Atuma. Pošto je Ptah Veliki i Moćan, on je taj koji je dao deo svoje moći svim bogovima i njihovim božanskim duhovima kroz srce i jezik. Horus i Tot su se pojavili kao Ptah. I dogodilo se da su srce i jezik zaposeli svaki ud, proglašavajući da je on [tj. Ptah] u svakom telu i u ustima svih bogova i ljudi, stoke, gmizavaca i svih živih bića; tako on misli i upravlja svim što želi. […] ali Devet Bogova [Ptaha] su zubi i usne njegovih usta, koji IZGOVARAJU IMENA svih stvari, i od kojih su došli Šu i Tefnut, i koji su stvorili Devet Bogova[2]" [Lipińska & Marciniak, 1986, str. 80–81]. Donekle, sličan koncept postojao je u Heliopolisu, gde se govorilo da je stvaranje sveta pokrenuto krikom ptice Benu, manifestacije boga Ra [Ćwiek, Dolińska & Kowalska et al., 2007, str. 127].

Stvaralačka moć „Božanske reči" pokrenuta je Stvoriteljevom svešću o sopstvenom „tajnom imenu" [Bator, 1996, str. 40]. Svako živo biće ga je posedovalo. Prema drevnim egipatskim verovanjima, novorođenčad su dobijala ovo „tajno ime" od Sedam Hatora. Tekst iz perioda Novog carstva, tačnije 19. dinastije (oko 1200. godine pre nove ere), sačuvan je, a objašnjava šta je zapravo bilo ovo „tajno ime". Priča postoji u dve verzije – jedna, fragmentarnija, nalazi se na „Papirusu Čester Biti XI" u Britanskom muzeju („Papirus br. 10691"), a druga, potpunija, na „Papirusu br. 1993" u Torinu [Hart, 1999, str. 53]. U literaturi se često naziva „Lukavost Izide" ili „Čarobnica Izida".

Radnja priče bavi se time kako je boginja Izida (egipatski: *Aset*) saznala „tajno ime" boga Ra. Ova priča ima za cilj da objasni poreklo Izidine magične moći. Početak priče pruža uvod u celu pripovijetku: „Priča o božanskom biću koje je stvorilo samog sebe, koje je stvorilo nebo i zemlju, dah života, vatru i vodu, bogove i ljude, divlje životinje i stoku, gmizavce, ptice i ribe; koje je vladar ljudi i bogova, jedina figura za koga je i 100 i 20 godina – jedna godina, čija su različita IMENA nepoznata čak i bogovima[3]" [Lipińska & Marciniak, 1986, str. 161]. Zatim sledi kratak opis boginje Izide: „Izida je bila mudra žena […] njena inteligencija je nadmašila inteligenciju bezbrojnih bogova […] ništa na nebu ili na zemlji nije joj bilo strano[4]" [Hart, 1999, str. 53]. „Gle, boginja Izida je živela u obliku žene koja je posedovala znanje magičnih reči. Njeno srce se odvratilo od miliona ljudi i okrenulo se ka bogovima, ali je više cenila milione duhova. Zar nije moguće biti kao Ra na nebu i iznad zemlje; postati Gospođa Zemlje i moćna boginja pomoću znanja IMENA svetog boga? Tako je mislila u svom srcu[5]" [Lipińska & Marciniak, 1986, str. 161].

Lukava boginja se dosetila ideje – napravila je otrovno stvorenje od pljuvačke boga Sunca pomešane sa zemljom. Postavila je zmiju na mesto pored kog je Ra svakodnevno prolazio. Ujeden od zmije, bog se požalio: „Ujela me je neka smrtonosna stvar, o kojoj moje srce ne zna ništa, koju moje oči nisu videle, niti su moje ruke stvorile. Ne znam šta je to moglo biti što me je ujelo. […] Ja sam vladar i sin vladara. Ja sam božanska manifestacija. Stvorio me je bog. Ja sam Veliki i sin Velikog, i moj otac mi je dao moje IME. Moja IMENA su mnoga, moji oblici su mnogobrojni, a moje postojanje je u svakom bogu. […] Moj otac i moja majka su izgovorili moje IME i sakrili ga u mom telu kada sam se rodio, tako da me niko od onih koji koriste magične reči protiv mene ne može začarati da vlada nada mnom[6]" [Lipińska & Marciniak, 1986, str. 163–164].

Ostali bogovi su bespomoćni protiv otrova Izidine zmije, ali boginja nudi svoju pomoć, govoreći: „O, božanski oče moj, reci mi svoje IME, jer ko god ti kaže tvoje IME, živeće." [Odgovori]: „Ja sam stvoritelj neba i zemlje. Ja sam stvorio planine i sve što je na njima. Ja sam stvoritelj voda. Ja sam stvorio Mehet uret, ja sam stvorio Kemutefa i radost ljubavi.

2 „Šabakina stela".
3 Torinski papirus br. 1993.
4 Torinski papirus br. 1993.
5 Torinski papirus br. 1993.
6 Torinski papirus br. 1993.

Ja sam stvoritelj nebesa. Ja sam učinio da se dva božanstva horizonta sakriju. Dao sam im njihove božanske duše. Ja sam Biće koje otvara oči i postaje svetlost. Ja sam Biće koje zatvara oči i postaje tama. Ja sam onaj koji zapoveda i vode Nila teku. Ja sam onaj čije IME bogovi ne znaju. Ja sam stvoritelj sati i stvoritelj dana. Ja otvaram svečanosti. Ja uzrokujem izlivanje. Ja sam stvoritelj plamena života, zahvaljujući kome se stvaraju proizvodi radionica. Ja sam Hepri – ujutru, Ra – u podne, Atum – uveče[7]" [Lipińska &, Marciniak, 1986, str. 164–165].

Reči koje je bog izgovorio nisu šala o Izidi, već stvarna „imena", ili kako bismo danas rekli, „nadimci" boga. Ne samo da se Ra hvalio mnoštvom epiteta. Termin *asha renu* (*aša renu*; „On sa mnogim imenima") primenjivao se i na Ozirisa: „Sveti bog, veliki u moći, sa mnogim IMENIMA u gradovima i nomama, božanski u inkarnacijama, čija su IMENA nepoznata[8]" [Niwiński, 1993, str. 206].

Amon-Ra je imao isti nadimak. Vredi napomenuti da samo ime „Amon" (verovatno egipatski oblik: *Imen*) znači „skriven", „nevidljiv", „tajan", „misteriozan". Stoga, to nije ime u strogom smislu, već odsustvo istog [Ćwiek, Dolińska, & Kowalska et al., 2007, str. 32; Niwiński, 1993, str. 205–206]. S jedne strane, ovo je u skladu sa egipatskim panenteističkim pogledom na svet — pošto je bog u svim stvarima, on nema jedno ime i njegovo ime je neopisivo. S druge strane, to je povezano sa diskutovanim konceptom „tajnog imena", koje se ne može znati. Kako je Izida to postigla, saznajemo iz kasnijeg dela mitološkog izveštaja o skrivenom imenu boga Ra: „Među rečima koje si mi rekao nije bilo tvog [pravog – napomena Ł.B.] IMENA. Otkrij mi svoje IME, i otrov će te napustiti, jer ko god otkrije svoje IME, živeće. […] Veličanstvo Ra je odgovorio: ‚Dozvoliću Izidi da potraži moje ime u meni i moje IME će preći iz mog tela u njeno.' I tako božanstvo se sakrilo od bogova, a presto u „Barki miliona godina" bio je prazan. I kada je došlo vreme da se pojavi srce boga, Izida je rekla Horu, svom sinu: ‚Veliki bog, vezan zakletvom, odrekao se svojih očiju [tj. Sunca i Meseca]. Tako je veliki bog bio naveden da uzvikne svoje IME'[9]" [Lipińska & Marciniak, 1986, str. 166].

Egipćani su verovali da je od najveće važnosti da mrtvi znaju imena demona — čuvara različitih regiona zagrobnog života sa kojima će se susresti nakon što se njihova dela procene na Ozirisovom dvoru. U 145. poglavlju „Knjige mrtvih" može se naći sledeća formula: „Napravi mi mesta, jer te poznajem, znam tvoje IME, znam IME boga koji te štiti[10]" [Lucarelli, 2009, str. 88]. Koliko su ova imena ponekad mogla biti čudna pokazuje jedna čarolija iz takozvanih „Zavera protiv zmija" u Tekstovima piramida: „Izgovoriti reči: ‚Kbbhjtjtjbjtjss, sine Hajfta, je tvoje IME!'[11]" [Sarwa, 2006, str. 41].

Najvažniji izvor, međutim, u vezi sa ovim problemom biće kraj 125. poglavlja Knjige mrtvih: „Ko si ti? Bogovi su mi rekli: ‚Kako se zoveš?', pitali su me. ‚Ja sam trn među trnjem, koji je pored njegove masline. To je moje IME.' ‚Prođi', rekli su mi. […] ‚Neću te pustiti unutra', rekao je dovratnik, ‚dok mi ne kažeš moje IME.' ‚Jezik vage na mestu istine, to je tvoje IME.' ‚Neću te pustiti unutra', rekao je desni dovratnik, ‚dok mi ne kažeš moje IME.' ‚Neću te pustiti unutra', rekao je levi dovratnik, ‚dok mi ne kažeš moje IME.' ‚Vaga za vino, to je tvoje IME.' ‚Neću te pustiti unutra', rekao je prag, ‚dok mi ne kažeš moje IME.' ‚Bik Geba, to je tvoje IME.' ‚Neću ti otvoriti', rekla je brava na vratima, ‚dok mi ne kažeš moje IME.' ‚Prsti njegove majke, to je tvoje IME.' ‚Neću ti otvoriti', rekla je reza, ‚dok mi ne kažeš moje IME.' ‚Živo oko Sobeka, gospodara planine Bah, to je tvoje IME.' ‚Neću otvoriti vrata, niti pustiti unutra', rekao je vratar, ‚dok mi ne kažeš moje ime.' ‚Koleno boga Šova, koje je

7 Torinski papirus br. 1993.

8 Himna Ozirisu.

9 Torinski papirus br. 1993.

10 Knjiga mrtvih, 145.

11 Tekstovi piramida.

čuvalo Ozirisa, to je tvoje IME.' ‚Nećemo te pustiti unutra', rekle su prečke, ‚dok nam ne kažeš naše IME.' ‚Deco Urejaca, ovo je vaše IME.' ‚Neću ti otvoriti niti pustiti unutra', reče čuvar kapije, ‚dok mi ne kažeš moje IME.' ‚Geba bik, ovo je tvoje IME.' ‚Poznaješ nas, zato prođi.' [...][12]" [Andrzejewski, 1967, str. 137–138].

U ovom slučaju, kao i u mitološkoj priči o bogu Ra, reč je o „tajnim imenima", čije poznavanje omogućava kontrolu nad njihovim vlasnicima. Upravo tako treba shvatiti „ime" u verskim tekstovima iz drevnog Egipta. Šta je, dakle, sa ljudskim svetom?

Deci su – obično namerno – davana teoforska imena kako bi ih sledbenici popularnih božanstava često izgovarali, u slučaju uništenja njihovih pandana zabeleženih na predmetima [Ćwiek, 2008, str. 98]. Pored natpisa na zidovima grobnica, imena pokojnika su takođe ispisivana na stolovima za žrtve, slepim vratima, nakitu, posudama ili amajlijama stavljenim ispod zavoja mumija (ili ispisana na samim zavojima) [Wilson, 2004, str. 58].

Verovanje da imenovanje predmeta oživljava taj predmet izražavalo se i na druge načine. Pošto su hijeroglifi predstavljali minijaturisane slike stvarnih predmeta, mogli su se magijski oživeti. Ako je to slučaj, mogli su da uznemire pokojnika i naškode mu u zagrobnom životu. Stoga su, za svaki slučaj, „sveti graviri" bili „onemogućeni": životinje su prikazivane bez pojedinih udova, ptice sa odsečenim glavama, krokodili i zmije sa sečivima umetnutim u tela, a ljudske figure nedovršene. Ako simboli nisu mogli biti „onemogućeni" ni na koji način, namerno su zamenjivani drugima [Davies, 1998, str. 22; Byrski, 2014, str. 14–18].

Suprotno, tj. uništenje nečijeg imena, imalo je suprotan efekat, rezultirajući potpunim uništenjem – takozvanom „drugom smrću". Prema Egipćanima, ovo je bila najgora stvar koja se mogla dogoditi osobi nakon smrti. Egiptolozi takvu situaciju nazivaju latinskim terminom *damnatio memoriae* („prokletstvo sećanja"). Jedan drevni Egipćanin koji je pao u depresiju i želeo da izvrši samoubistvo, izrazio je ovo o svom imenu:

„Gledajte, moje IME smrdi,
gle, više od ptičjeg izmeta
u letnji dan kada nebo gori.

Gledajte, moje IME smrdi,
gle, više od korpe za ribu
u dan ulova kada nebo gori.

Gledajte, moje IME smrdi,
gle, više od ptičjeg izmeta,
više od šipražja na brdu sa pilićima.

Gledajte, moje IME smrdi,
gle, više od ribara,
više od plićaka močvara gde su pecali.

Gledajte, moje IME smrdi,
gle, više od krokodila,
više od jazbina ovih čudovišta.

Gledajte, moje IME smrdi,
gle, više od žene
protiv koje je bačen prekor zbog muškarca.

12 Knjiga mrtvih, 125.

Gledajte, moje IME smrdi,
gle, više od hrabrog dečaka,
koji je osuđen da bude predat omraženom čoveku.

Gledajte, moje IME smrdi,
gle, više od izdajničkog grada
koji planira pobunu i već se povlači[13]*"*
[Andrzejewski, 1958, str. 45–46].

Ovaj fragment, koji je interpretirao Tadeuš Andžejevski, potiče iz kratke priče „Slomljeni životom", poznate i kao „Dijalog slomljenog čoveka sa njegovom dušom (*Ba*)". Ponavljajuća fraza „Moje ime smrdi" ne označava gubitak dobrog imena. Ovaj primer pokazuje da je za Egipćane najvažniji deo osobe bilo njeno ime. Protagonista osuđuje svoje ime, prezire ga, ne želeći da nastavi da postoji u zagrobnom životu. Drugim rečima, želi da izvrši dvostruko samoubistvo – fizičko i duhovno.

Drugačiji primer *damnatio memoriae* je slučaj kraljice Hatšepsut, čije je ime namerno uništio njen pastorak Totmes III, umesto koga je ona vladala dok je on još bio maloletan. Kao rezultat toga, postoji značajna neizvesnost u vezi sa tačnom dužinom vladavine Hatšepsut. Slična situacija nastala je sa Ehnatonom, omraženim reformatorom i uništiteljem *maat*-a. Ovo je proisteklo iz verovanja da promene može uvesti samo budala ili ludak. Sve treba da ostane kako je bilo vekovima, jer ono što je ovde i sada je najbolje i u skladu sa *maat*-om. Šta je bio *maat*? Doslovno shvaćen, termin se može prevesti kao „pravda" ili „zakon", izveden od glagola *maa* - „istinito", „ispravno", ali to ne iscrpljuje njegovo značenje [Ćwiek, 2008, str. 80]. Egipćani su ga takođe shvatali kao „harmoniju" ili „kosmički poredak" [Rachet, 2006, str. 162]. Faraon je, u izvesnom smislu, vladao kosmičkom harmonijom koju mu je poverio bog sunca Ra, kao njegov namesnik u zemaljskom carstvu, a njegova smrt ili međuvladavanje tretirani su kao period haosa (*izefet*) – era u kojoj je *maat* poremećen [Byrski, 2025, str. 114–116]. Paradoksalno, sam Amenhotep IV Ehnaton je uništio sebe sopstvenim oružjem – nakon što je proglasio Atona jedinim bogom, naredio je da se imena drugih božanstava (prvenstveno Amona) uklone. Otišao je čak i dalje, naredivši uništenje reči „Amon" gde god se pojavljivala, uključujući i grobnice i pogrebne kapele, čime su na uništenje bili osuđeni i mrtvi koji su nosili imena povezana sa ovim bogom. [Ćwiek, 2008, str. 42]. Sam faraon je dobio ime Amenhotep, što znači „Amon je zadovoljan", koje je promenio u četvrtoj godini svoje vladavine u Ah-en-Aton (Ehnaton), što znači „Ugodni Atonu" ili „Sjaj Atona" [Rachet, 2006, str. 95].

Nakon Ehnatonove smrti i neuspeha reforme, situacija se obrnula, i on je sada bio progonjen pod svojim novim imenom. Na graničnoj steli kod Ahetatona, naredio je da se ukleše sledeći natpis: „Ne sme se izgrebati, ne sme se isprati, ne sme se ukloniti, ne sme se prelepiti malterisom. Ne sme se izgubiti, a ako se izgubi, nestaje, ili ako stela na kojoj se nalazi padne, obnoviću je kao novu stvar na istom mestu gde jeste[14]" [Wilson, 2004, str. 60]. Posle „Amarnskog perioda", promene imena su bile uobičajene. Tokom reforme, sva teoforska imena su promenjena kako bi se druga božanstva zamenila imenom Aton. Kasnije su vraćeni stari oblici imena, a ona koja su data deci rođenoj tokom ovog perioda su promenjena kako bi se izbrisalo sećanje na događaje za koje se smatralo da obeležavaju smrt *maat*. Primer je Ehnatonov sin, koji je u drugoj godini svoje vladavine promenio ime iz Tut-Ank-Aton — „Živa slika Atona" — u Tut-Ank-Amon — „Živa slika Amona".

13 „Dijalog slomljenog čoveka sa njegovom dušom".

14 Granična stela S, Ahetaton (Amarna).

Promene imena o kojima je gore bilo reči bile su uzrokovane političkim razlozima, ali u nekim slučajevima su bile i oblik kazne. To se dogodilo, na primer, tokom suđenja ubicama faraona Ramzesa III, koji je umro pre nego što je presuda izrečena [Hawass, Ismail, Selim, Saleem, Fathalla & Wasef et al., 2012][15]. Sa potencijalnim ubicama kralja postupalo se izuzetno surovo, jer je njihov zločin bio svetogrđe. Osuđeni su na smrt, ali članovima aristokratije data je mogućnost samoubistva, što im je omogućilo da nastave svoje postojanje u zagrobnom životu. Ostali su, međutim, spaljeni živi, a njihov pepeo rasut. Kao da to nije bilo dovoljno, njihova imena su uništena, pa čak i u sačuvanim fragmentima sudskog teksta pojavljuju se pod promenjenim imenima. Među optuženima na suđenju su Mesedsure – „Ra ga mrzi", Binemveze – „Gnusni u Tebama", Penhujbin – „Taj zli Huj", i princ, faraonov sin, koji je najverovatnije bio samo slučajna žrtva i nesvesno umešan u celu stvar – Pentevere [Breasted, 1906, str. 212, § 421; [Loktionov, 2015, str. 108–109][16]. Njegovo ime, međutim, ne prenosi osudu, ali je svakako promenjeno, kao što presuda jasno pokazuje: „Pentevere, koji nosi to DRUGO ime" [Breasted, 1906, str. 218, § 447][17].

ZAKLjUČAK

Nakon što predstavimo gore navedene fragmente, možemo pokušati da odgovorimo na pitanje postavljeno na samom početku: gde onda pripada „ime" u egipatskom konceptu ljudskog bića? Kao što primeri pokazuju, razumevanje „imena" kod drevnih Egipćana bilo je originalno i jedinstveno. Egipatski termin ran (ili ren) nije bio samo ekvivalent reči „ime". Prema Egipćanima, ran je predstavljao deo i ljudskog bića i njegove duše. „Ime" je ukazivalo na suštinu individualnih karakteristika pojedinca.

(1) S jedne strane, postojalo je „tajno ime" koje je trebalo da ostane nepoznato. Njegovo davanje je bilo kao „udisanje života" u telo osobe, a poznavanje istog od strane druge osobe rezultiralo je preuzimanjem kontrole nad njegovim vlasnikom (mit o tajnom imenu boga Ra). Egipćani su koristili ovu poslednju osobinu da bi zaštitili mrtve na njihovom putovanju u zagrobni život — verujući da će im poznavanje „tajnog imena" čuvara zagrobnog života omogućiti da steknu njihovu naklonost i prevaziđu sve prepreke na putu. Međutim, za svaki slučaj, „špargalke" su pisane sa ovim imenima, i zato su grobnice bile opremljene takozvanim „Knjigama mrtvih".

(2) Postojalo je i javno „ime", koje je trebalo izgovarati što je češće moguće i pamtiti što je duže moguće nakon smrti osobe. U suprotnom, duše pokojnika, nesposobne da se ujedine i postanu besmrtni entitet (*ah*), bi se rasule. Egipćani su praktikovali namerno uništavanje imena kako bi nekoga osudili na uništenje nakon smrti. To je mogla biti kazna (suđenje ubicama Ramzesa III), oblik osvete protiv političkih protivnika (npr. Ehnaton je želeo da se reši uticaja moćnih sveštenika boga Amona) ili rezultat napora da se iz sećanja izbrišu događaji koji su smatrani odvratnim i prezrenim (npr. događaji koji su usledili nakon neuspeha Ehnatonove reforme).

Međutim, „tajno ime" nije predstavljalo poseban element osobe, već je bilo sadržano u njenom „javnom imenu" , koje se smatralo delom duše odgovornim za individualne

15 Takođe je moguće da je preminuo na licu mesta, jer je obdukcija njegovih ostataka otkrila duboku posekotinu na grlu [Hawass, Ismail, Selim, Saleem, Fathalla & Wasef et al., 2012].

16 Obdukcija mumije takozvanog „nepoznatog čoveka E" (Pentevere?)sugeriše da je bio sin Ramzesa III. Njegovo telo nije mumificirano prema protokolu. Unutrašnji organi nisu odvojeno uklonjeni i mumificirani, a mozak nije uklonjen. Pored toga, telo je bilo prekriveno kozjom kožom koja se smatra nečistom, a naduveni grudni koš može ukazivati na gušenje kao uzrok smrti.

17 Dokumenti koji beleže ovo suđenje su takozvani „Torinski sudski papirus" i drugi koji se sastoji od dva dela, odvojeno nazvana „Papirus Rolin" (P. Rollin) i „Papirus Li" (P. Lee).

karakteristike. Verovalo se da će mrtvi postojati sve dok se njihova imena pišu i izgovaraju, stoga se može govoriti o duši ovekovečenoj u kamenu.

Slično razvijen koncept u vezi sa ovim pitanjem ne nalazi se u kasnijim civilizacijama. U civilizacijama Bliskog istoka savremenim egipatskoj kulturi, zaista postoji običaj da se nadgrobnim spomenicima dodeli uloga „prebivališta za dušu", ali to nije povezano sa samim imenom.

U Mesopotamiji su kraljevska imena ovekovečivana na sličan način, ugravirana na ciglama monumentalnih zigurata – prema obrascu: ime graditelja, ime grada i ime božanstva koje se tamo obožavalo (ponekad i ime hrama). Na primer, u Uru su to uključivali natpise kao što su „Ur-Namu, kralj Ura, koji je sagradio hram Nane", ali to se nije odražavalo na verovanja i koncept čovečanstva [Nissen, 1990, str. 190].

LITERATURA

Andrzejewski T. (1958). Opowiadania egipskie. Warszawa: PWN.

Andrzejewski T. (1967). Dusze boga Re. Wśród egipskich świętych ksiąg. Warszawa: PWN.

Bator W., Moc imienia Bożego w Starożytnym Egipcie, Przegląd Religioznawczy, 1996, 3 (181), 40–45.

Breasted J.H. (1906). Ancient Records of Egypt. Volume 4. Chicago: The University of Chicago Press, Luzac & Co., Otto Harrassowitz.

Byrski Ł., Identifying the Magical Function of Script in Ancient Cultures – a Comparative Perspective, The Polish Journal of the Arts and Culture, 2014, 9, 13–28.

Byrski Ł., Идеја „Божанског краља" у Фараонском Египту и Преколонијалној Африци у Упоредној Перспективи, StES 2025 Zbornik radova: Humanističke nauke, 2025, 18, 111–118.

Ćwiek A. (2008). Religia Egiptu U: K. Pilarczyk, J. Drabina (Eds.). Religie starożytnego Bliskiego Wschodu. Kraków: WAM. 27–110.

Ćwiek A. (2015). Hieroglify egipskie. Mowa bogów. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Ćwiek A., Dolińska M., Kowalska A. et al. (2007). Mitologie świata. Starożytni Egipcjanie. Warszawa: New Media Concept / Rzeczpospolita.

Davies W.V. (1998). Egipskie hieroglify. Warszawa: RTW.

Dumas, F. (1973). Od Narmera do Kleopatry: Cywilizacja starożytnego Egiptu. Warszawa: PWN.

Hart G. (1999). Mity egipskie. Warszawa: Prószyński i S-ka.

Hawass Z, Ismail S, Selim A, Saleem S N, Fathalla D, Wasef S et al., Revisiting the harem conspiracy and death of Ramesses III: anthropological, forensic, radiological, and genetic study, BMJ, 2012, 345, DOI: 10.1136/bmj.e8268.

Lipińska J., Marciniak M. (1986). Mitologia starożytnego Egiptu. Warszawa: Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe.

Loktionov, A., Convicting "Great Criminals" A New Look at Punishment in the Turin Judicial Papyrus, ENIM: Égypte Nilotique et Méditerranéen, 2015, 8, 103–111.

Lucarelli R., The guardian-demons of the Book of the Dead, British Museum Studies in Ancient Egypt and Sudan, 2009, 15, 85–102.

Michałowski K. (1974). Nie tylko piramidy…Sztuka dawnego Egiptu. Warszawa: Wiedza Powszechna.

Nissen H.J. (1990). The Early History of the Ancient Near East, 9000-2000 B.C. Chicago: University of Chicago Press.

Niwiński A. (1993). Bóstwa, kulty i rytuały starożytnego Egiptu. Warszawa: Pro-Egipt.

Rachet G. (2006). Słownik cywilizacji egipskiej. Katowice: Książnica.

Sarwa A. (2006). Teksty Piramid z piramidy Unisa. Sandomierz: Armoryka.

Wilson P. (2004). Hieroglyphs. A Very Short Introduction. New York: Oxford University Press.

"TELL ME YOUR NAME, BECAUSE WHOEVER TELLS ME HIS NAME WILL LIVE": THE CONCEPT OF THE NAME IN ANCIENT EGYPTIAN SOTERIOLOGY

Autor: ŁUKASZ BYRSKI (LUKAŠ BIRSKI)
E-mail: lukasz.byrski.uj@gmail.com
Faculty of Philology, Faculty of History, Jagiellonian University

Introduction: For the ancient Egyptians, the concept of the name (rn) was of profound importance in both life and the afterlife. Unlike the modern Western understanding of a name as primarily an identifier, the Egyptian rn represented an essential component of a person's identity and existence.

Aim: This paper aims to examine the concept of the rn in ancient Egyptian thought, with particular emphasis on its role in Egyptian soteriology and its significance for personal identity, survival after death, and religious beliefs.

Materials and methods: The study is based on an analysis of ancient Egyptian religious, funerary, and literary texts, interpreted within the broader context of Egyptian religion and culture. The discussion also draws upon Egyptological scholarship concerning anthropology, magic, and theology.

Results: The analysis demonstrates that the concept of the rn permeated numerous aspects of ancient Egyptian civilization. It was closely connected with magic (heka), the Egyptian understanding of the human person, the concept of the soul, the creative power of divine speech, political ideology, royal court affairs, internal conflicts, and everyday life. The rn possessed a dual character, existing simultaneously as a public and a secret name, while remaining an inseparable element of an individual's identity. The preservation, knowledge, and invocation of the name were fundamental for maintaining existence and attaining eternal life.

Conclusions: The Egyptian concept of the rn was a unique intellectual and religious construct that has no true parallel among other ancient civilizations. Its central role in defining identity, mediating divine power, and ensuring posthumous existence demonstrates that the name was not merely a designation but a fundamental prerequisite for salvation and immortality in ancient Egyptian religious thought.

Keywords: Ancient Egypt; soteriology; rn (name); Egyptian religion; afterlife; heka; personal identity.